

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

ТОМ XXXII

Педагогічні науки

Київ 2009

ББК 74.6

Збірник затверджений Постановою Президії Вищої Атестаційної Комісії України (Бюлетень ВАК України № 5 за 1999 рік; Перелік № 2 Додатку до постанови президії ВАК України від 8 вересня 1999 р. № 01-05-9) як наукове видання, в якому можуть публікуватися основні результати дисертаційних досліджень за спеціальностями педагогічної науки

Шеф-редактор дійсний член АПН України, проф. В.П.Андрущенко

Редакційна колегія:

А.Й.Капська – доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор),
Л.І.Міщик – доктор педагогічних наук, професор, Л.Ф.Нечепоренко – доктор педагогічних наук, професор, В.М.Оржеховська – доктор педагогічних наук, професор, С.О.Сисосва – доктор педагогічних наук, професор

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 1101, вид діяльності у видавничій справі: видавнича діяльність, виготовлення видавничої продукції, засновник Міністерство освіти і науки України, дата видачі – 29.10.2002 р.

Збірник статей пропонує результати досліджень і експериментальної роботи, здійсненої авторами з проблем соціального становлення особистості. У статтях розкривається педагогічний, психологічний та соціальний аспекти, які обумовлюють актуалізацію поставленої проблеми і допомагають її вирішувати на сучасному етапі розвитку суспільства і психолого-педагогічної науки. Для викладачів, науковців, аспірантів, студентів і вчителів.

Соціалізація особистості: збірник наукових праць/За заг. ред. проф. А.Й. Капської. Том XXXII. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – 233 с.

Рекомендований вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

©Редакційна колегія
© Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
©Автори статей

Н.А. Сегеда
м. Київ

ИНДИВИДУАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РЕСУРС ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З ПОЗИЦІЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ

Изучение содержания индивидуально-профессионального ресурса преподавателя музыкального искусства ВУЗа с позиций междисциплинарного подхода позволило выделить характеристики, развитие которых осуществляется в процессе профессионализации. Профессиональный ресурс педагога составляет комплекс врожденных и приобретённых качеств, определяющих полную профессиональную функциональность личности. Индивидуальность преподавателя определяется психическим ресурсом, который мотивирует эмоциональную сферу его профессионального роста.

The study of the content of an individual-professional resource of a University music teacher let it possible to single out characteristics developing during. Professional resource makes up a complex of inborn and acquired qualities which determine the absolute professional capability of a personality. A teacher personality includes psychic resource motivating emotional sphere of his/her professional development.

Зміст індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва ВНЗу розглянуто з позицій міждисциплінарного підходу. Професійний ресурс педагога становить сукупність комплекс природних та набутих якостей, що визначають його професійну спроможність виконувати свої професійні обов'язки на заданому рівні. Індивідуальність викладача визначається психічним ресурсом, який мотивує емоційну сферу в процесі професіоналізації.

Процес професіоналізації детермінований суперечністю між прагненням викладача бути ідеально представленим індивідуальними властивостями і значущими для нього відмінностями у професійному середовищі та функціональною потребою останньої у схваленні і культивуванні лише тих індивідуальних особливостей, які відповідають її цінностям, визначають успішність і продуктивність спільної діяльності. Віднайдення консенсусу варіантів вирішення зазначеної суперечності складає пролонговану мету особистісно-діяльнісного оформлення індивідуально-професійного ресурсу викладача. Індивідуально-професійний ресурс викладача музичного мистецтва вищої школи має бути розглянутий в контексті міждисциплінарного підходу, як напрямку дослідження виокремленого феномену, який уможливило залучення до смислоутворювальних операцій гносеологічного потенціалу педагогіки і психології, соціології, психології мистецтва, філософії освіти і мистецтва,

мистецтвознавства. Висвітлення зазначеного змісту наукової рефлексії індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва обумовлює мету статті.

З кінця минулого століття вітчизняна соціально-філософська думка активно звертається до вивчення проблем гармонізації самості й соціумності особистості через з'ясування сенсожиттєвих питань існування людини, вивчення потенціалу життєтворчості й професійної діяльності (М.С.Каган, А.Й.Капська, І.П.Манюха, В.А.Матусевич, І.П.Підласий, С.Трилільська, О.К.Чаглигін, П.Шарден). Шляхи вирішення проблем гуманізації і культуротворчої орієнтації розвитку індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва, основні закономірності викладання мистецьких дисциплін у вищих і середніх навчальних закладах висвітлено у працях корифеїв вітчизняної музично-педагогічної наукової думки Г.М.Падалки, О.П.Рудницької, О.М.Олексюк, В.Ф.Орлова, О.П.Щолокової, О.В.Михайличенка та інших. Проте вивчення простору наукової рефлексії проблеми розвитку індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва в процесі неперервної педагогічної освіти дає підстави стверджувати, що вона не дістала теоретико-методологічного рівня розгляду.

У процесі культурогенезу будь-який різновид діяльності, як людський за суттю, переходить у різновид соціокультурної практики, зумовлюючи потребу віднайдення способу її культурного збереження, відтворення і вдосконалення. Інформаційно-семіотична концепція культури ґрунтується на розумінні явища, як носія особливого смислу, що зберігається і передається у вигляді знаків, які утворюють свого роду "матеріальну оболонку" смислу. Природні вербальні і штучні мови є предметом семіотики. Ноти, живопис, рухи, лінії тощо у певних сполученнях створюють конкретну знаково-відображувальну образно-символічну систему, яка кодує і передає певний зміст. Знання способів створення, накопичення й передавання знаків змістів і мови відбиття дійсності, тобто зв'язку інформації і коду, є культурозбереженням і культуротворенням. Спеціальною метою і призначенням мистецької діяльності є створення нових узагальнених і абстрактних образних смислів, способів їх опанування, збереження, транслявання і віднайдення нових. В музичному мистецтві йдеться про найбільш узагальнені способи діяльності – створення музичного образу і його знакова об'єктивація, виконавська інтерпретація, як художнє

тлумачення інформаційного коду і сприймання, музично-педагогічна діяльність, як спосіб накопичення, збереження і передавання культурного коду інтонаційної практики.

З цих позицій педагогіку музичного мистецтва будемо розуміти як науку про засоби збереження і трансповання сутності та закономірностей функціонування музичного мистецтва як культурного і самодостатнього феномену, з іншого – науку про закономірності процесу опанування художніх цінностей, їх впливу на розвиток особистості і суспільства. Останнє своїми потребами, викликами, запитам рухає і віднаходить наступні закономірності життя цього культурного феномену, утворюючи таким чином неперервний плин соціокультурного процесу, в якому людина і мистецтво обумовлюють життєздатність одне одного. Зазначене розуміння не суперечить основним категоріям педагогіки – навчанню, вихованню і розвитку, які утворюють її кінцеву мету. Ця методологічна позиція, яка визначатиме нашу подальшу логіку, обумовлена взаємодією педагогіки, як родового поняття з іншими галузями знань, а саме – з психологією і музичним мистецтвом, пошуки в царині яких синтезують досягнення гуманітарних наук і вказують на застосування міждисциплінарного підходу.

Ідеї і методи, що виникають в спеціальних науках, завдяки міждисциплінарному підходу використовуються далеко за межами їх початкової предметної галузі. Так, ресурсний підхід, що понятійно і формально-методично склався у сфері моделювання процесів виробництва, дозволяє у термінах однієї мови описувати вимоги зовнішнього (професійного) середовища до системи і внутрішні можливості системи (викладача) задовольняти цим вимогам, тому, за висловлюванням Т.П.Зінченка, методологічну роль ресурсного підходу можна порівняти з роллю принципу симетрії, який обмежує розмаїття реально існуючих структур [3, с. 341-342]. Але додамо, що в нашому розумінні індивідуально-професійний ресурс становить гіпотетичну цілісність, яка обумовлена власною активністю системи і регуляцією процесів обміну з іншими системами. Шляхом останнього реалізується регуляторна функція на усіх рівнях психічних процесів, а також на рівні соціально-психічних феноменів. Зазначене положення має виключну роль у ситуації, коли викладач музичного мистецтва вимушений виконувати свої функціональні обов'язки у невідомих раніше економічних, соціальних і психологічних умовах,

викликаних глобальними соціально-економічними і культурно-цивілізаційними змінами, ринковою економікою, недостатнім фінансуванням, непослідовністю і недовістю реформ в галузі музичної освіти, які проводяться на державному, регіональному і муніципальному рівнях протягом останніх років. При цьому особливе значення набуває наукова проблема розробки теоретичних і концептуально-методичних основ професіоналізації викладача музичного мистецтва. Актуальність даної проблеми обумовлена, перш за все тим що на сучасному етапі виникли нові умови професійної діяльності: зниження соціального статусу викладача музичного мистецтва у зв'язку з падінням престижу "освітньої" професії; тоталізацією простору музичної освіти альтернативними джерелами інформації різного ґатунку та відсутністю їх "аксіологічного сканування" (автор – С.Н.); поступовою втраченою спільнотою культури прочитання та інтерпретації класичних символів музичного мистецтва, його культурних фактів і появою багатьох "шоунізованих інтонаційних практик", спрямованих на миттєве емоційне самозадоволення; ускладнення системи професійної діяльності у зв'язку з болонськими реформами і впровадженням компетентнісної парадигми освіти, яку ще належить опанувати сучасному викладачу музичного мистецтва вищої школи.

В умовах короткої тривалості життя знання і технологій такий само короткий вік й у діяльності на всіх рівнях і усіх галузях суспільного виробництва послуг і товарів. Тобто способам діяльності неможливо навчити раз й назавжди. Позиція "освіта на все життя" змінюється на позицію "освіта через все життя", яка, задля перетворення з лозунгу в соціокультурну технологію, вказує на проблему пошуку способів організації освітньої діяльності, результатом функціонування якої буде адекватна підготовка кадрів. Сьогодні наявна неефективність дії освітньої системи в умовах директивної економіки. Необхідним стає пошук пропозицій інших освітніх результатів, які складуть основу успішності людини в нових економічних умовах. Індивідуально-професійний ресурс викладача вищої школи стає тією силою, що здатна вивести освіту, як особливу галузь виробництва, на той рівень, який уможливить прискорення розвитку держави, підвищення рівня життя громадян, ефективне залучення людини до продуктивного вирішення соціальних проблем. Традиційна педагогічна освіта, в якій склалися психолого-педагогічні принципи і підходи до професійної підготовки

викладача музичного мистецтва, недостатньо повно і адекватно відбиває динаміку його професіоналізації в нових умовах, не пов'язує соціокультурні трансформації і об'єктивні зміни в процесі професійної діяльності викладача з орієнтирами його професійного зростання.

Будь-яка діяльність людини має два аспекти: особистісний та інституціональний. В останньому діяльність розкривається як історично складений засіб задоволення потреб та інтересів суспільства, як суспільно детермінована соціальна функція його членів. "Через сукупність виконуваних форм діяльності людина набуває деперсоніфікованих соціальних функцій" [6, с.78]. В цьому аспекті людина, яка обрала педагогічну діяльність, виконує соціальну роль вчителя з характерними для неї функціями навчання, виховання, розвитку наступного покоління. Складаємося думкою А.Й.Капськюї щодо поняття "соціальна", тобто така, що "бирає в себе усе те, що пов'язано з людиною, взаємодію людей, з різними формами їх спілкування у мікросоціумі [8, с. 23]. Інший – особистісний аспект діяльності фіксує ті обставини, що діяльність здійснюється індивідами усвідомлено, з визначеною метою, відповідно до тих знань, емінь, якими людина володіє, і того значення, яке вона надає їм. В цьому аспекті діяльність являє собою втілення соціальної ролі і зумовлене специфіку тієї соціальної визначеності, яку вона (діяльність – С.Н.) надає своїм виконавцям: вона відбиває якості особистості не самі по собі, а у їх діяльнісному виявленні, тобто у формах їх реалізації і розвитку [6, с. 78]. Коли у центрі взаємодії "людина – професія" беззаперечно стоїть людина, виникає питання професійного само визначення і професійної самоактуалізації у процесі виконання випускником вищого навчального закладу обраної трудової діяльності. Це довготривалий процес розвитку ставлення людини до своєї (майбутньої або реальної) професії і до самого себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності або професіонала.

З метою порівняльного аналізу категорій "індивідуально-професійний ресурс" та "професійний потенціал" представника педагогічної професії наведемо кілька наукових позицій. Так, І.П.Манюха вказує, що за своєю онтологічною сутністю "професійний потенціал як явище психологічного життя особистості відповідає безпосередності самобуття мати й реалізувати власне покликання і призначення, це генералізована властивість особистості розкривати сутність "Я" у здійсненні "життєвої справи" – соціально цінної

діяльності, яка міститься у тій чи іншій професії” [5, с. 12]. Сутність професійного потенціалу вчителя, за І.П.Підласим, складає система природних та набутих якостей, що розкривають здатність педагога виконувати свої обов’язки, і охоплює базу професійних знань та умінь в поєднанні із здатністю активно творити, діяти, втілювати свої наміри та досягати запланованих результатів [9, с. 55].

Категорія ресурс відрізняється від поняття потенціалу тим, що ресурс є внутрішнім (“джерельним”) змістом потенціалу, адже, потенціал можна визначити і як спроектовану на мету здатність її реалізувати [9, с. 56], при цьому йдеться про порівняння намірів і досягнень. Професійний ресурс педагога становить сукупність ув’язаних в систему природних та набутих якостей, що визначають його професійну спроможність виконувати свої професійні обов’язки на заданому рівні. Структуру професійного ресурсу педагога можна подавати по-різному, залежно від прийнятих критеріїв структурування та практичної необхідності. Межі і рівень функціональних дій задають кваліфікація і компетентність, які визначені і контролюються соціумом. У їх перший категоріальний ряд потрапляють категорії “якість”, “властивість”, “майстерність”, “людина”. У визначенні індивідуально-професійного ресурсу професійного зростання викладача компетенція має визначальні структурні позиції, адже вона виступає як компонент якості людини, певна кількість її властивостей, що визначають її спроможність, здатність, можливість, придатність до виконання певного комплексу дій, завдань того чи іншого роду діяльності. До професійного ресурсу можна віднести професійну позицію, педагогічну підготовку, творчість педагога, активність, адаптацію до умов професійної діяльності, розвиток творчої ініціативи у процесі професійного становлення педагога. Звертаючись до вивчення змісту індивідуально-психічного ресурсу ми прагнули виокремити найсуттєвіші, визначальні властивості, формування яких відбувається в процесі професіоналізації і зумовлене оволодінням системою музично-теоретичних знань, методологією і методикою творчої діяльності, психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками впливу на професійне оточення і його суб’єктів.

Індивідуальність викладача визначається психічним ресурсом, який вмотивовує емоційну сферу його професійного зростання. Спираючись на закони загального емоційного знаку й емоційної реальності уяви, ми можемо

значити, що сам процес людської діяльності викликає в особистості певні емоції, але, з іншого боку, емоційні стани індивіда впливають на його діяльність. Вони не тільки обумовлюють діяльність, але й самі зумовлюються нею. Сам характер емоцій, їх основні властивості і побудова емоційних процесів певною мірою заважають від діяльності. У свою чергу, емоції суттєво впливають на хід діяльності. Як форма прояву потреб особистості, емоції виступають в якості внутрішніх спонукань до діяльності, які висловлюються у почуттях, зумовлені реальним відношенням індивіда до навколишнього світу. Музично-виконавський (диригентський), музично-педагогічний і науковий досвід вивчення феномену самореалізації в професії автора статті дозволяють стверджувати, що імперативами психічного ресурсу викладача музичного мистецтва ВНЗу є динамізм, рефлексія, емпатія, креативність.

В загальній психології поняття "динамізм" має декілька значень: по-перше, динамізм – це механізм регулювання, який зазвичай використовується із конотацією; цей процес є досить стійким способом поведінки, основна функція якого – реалізація потягів, мотивів та захист від стресів і дискомфорту; по-друге, у більш широкому значенні Г.Салліван вживав цей термін для позначення широкого ряду різноманітних міжособистісних відносин, котрі виконують ті ж функції [1, с. 240]. Динамізм – гіпотетична риса особистості, яка характеризується ентузіазмом, надійністю і т.п. Прояви динамізму особистості обумовлюють необхідність виокремлення особливостей його вольової сфери. Динамізм викладача вищого навчального закладу проявляється у професійній поведінці та етиці, як результат саморегуляції, цілеспрямованості, наполегливості та стійкості, здатності до вольового впливу та логічного переконання, вимогливості, ініціативи та самостійності в прийнятті рішень, винахідливості та організаторських здібностей, а також у вмінні вибирати доцільні методи і прийоми керівництва діяльністю колективу. Ці здібності необхідні тоді, коли доводиться послідовно вдосконалювати власні фахово-предметні вміння (наприклад, чистого інтонування, диригентської гнучкості) або виховувати уміння творчої професійної діяльності (створити всупереч існуючому стереотипу власну інтерпретацію відомого твору), переборювати власні негативні риси (страхи сценічного виступу, роздратованість, авторитарність, консерватизм тощо).

Важливим критерієм індивідуального ресурсу викладача музичного мистецтва вищого навчального закладу є рефлексія. З точки зору філософської науки, рефлексія (від. лат. reflexio – обернення назад) – самосвідомість і самопізнання, співвідношення елементів мислення і дійсності. Рефлексія в соціальній психології виступає у формі усвідомлення діючим суб'єктом – особою або спільністю – того, як вони сприймаються й оцінюються в дійсності іншими індивідами або спільностями. Вона не просто знання або розуміння суб'єктом самого себе, але і з'ясування, яким чином інші знають і розуміють того, який “рефлектує”, його особистісні особливості, емоційні реакції та когнітивні уявлення. Коли змістом останніх виступає предмет спільної діяльності, розвивається особлива форма рефлексії – предметно-рефлексивні відношення. У складному процесі рефлексії присутні, як мінімум, шість позицій, що характеризують взаємне відображення суб'єктів: сам суб'єкт, яким він є в дійсності; суб'єкт, яким він бачить самого себе; суб'єкт, яким він бачиться іншому; ті ж три позиції, але з боку іншого суб'єкта [1, с. 427]. Рефлексія – це процес подвоєного, дзеркального взаємовідбиття суб'єктів, змістом якого виступає відтворення, копіювання особливостей один одного, “це набута свідомістю здатність зосереджуватись на собі й оволодівати собою як предметом, що має власну специфіку стійкості і свою специфічну значущість – здатність уже не просто пізнавати, а пізнавати самого себе, не просто знати, а знати, що знаєш” [11, с. 56]. Невичерпні можливості рефлексії відкриваються перед людиною в процесі спілкування з мистецтвом, зокрема, під час осягнення музичних творів. У межах мистецтва, особливо завдяки художньому спілкуванню з музикою, у людини виникає мимовільний чи довільний акт самоусвідомлення, рефлексії. М.С.Каган, підкреслює, що “своєрідність пізнавального змісту музики визначається проникненням в глибини людських переживань, завдяки цьому музика володіє такими можливостями пізнання духовного життя людини, яких не має жоден інший вид мистецтва” [4, с. 63]. Можливо, це пояснюється тим, що кожен композитор і виконавець прагне втілити найглибинніші, загальнозначущі, типові, а не власні ситуативні духовні процеси. У цьому випадку музика є пізнанням життя людського духу, а через нього – пізнанням відображеного у ньому світу. Тому власна сфера музичного пізнання – не ставлення людини до природи, а ставлення людини до людини – іншої або до самої себе. Спрямовання змісту

всередину, до самого себе, до специфічного способу буття духовності, М.С.Каган називає внутрішньою формою твору, де вона, залишаючись собою, набуває конкретного, чуттєвого буття, стає моделлю реальності [4, с. 48-52]. Внутрішня художньо-образна форма мистецтва кристалізується в уяві митця, об'єктивується в мистецькому творі і відтворюється в ході сприймання його в уяві суб'єктів сприйняття музичного твору. Рефлексія є механізмом міжособистісного сприйняття. Як елемент сприймання іншого, рефлексія означає усвідомлення його ставлення до себе як суб'єкта сприймання. Рефлексією вважається не просто знання або розуміння іншого, але й знання того, як партнер розуміє мене, тобто процес дзеркальних відображень, глибокого і послідовного взаємовідображення. В умовах хорового колективу взаємна рефлексія має відбуватися як у процесі вербального спілкування, так і співацькій діяльності. Розгляд проблеми у такому аспекті вимагає визначення провідної ролі диригера, змісту й форми його додаткової виховної та соціально-психологічної підготовки. Диригент має бути підготовленим до розуміння причин неправильного сприймання або оцінки хористів будь-якого віку.

Ще одним не менше важливим компонентом індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва вищого навчального закладу є емпатія – збагачення емоційного стану, проникнення-вчування в переживання іншої людини. У ході емпатійної взаємодії ми “переносимося” в почуття, прагнення, потреби, інтереси, цінності, орієнтації іншої людини, в нас виникає певний душевно-емоційний стан. У процесі емпатії, який супроводжує полілогічну взаємодію викладача музичного мистецтва з символами музичного твору і гуманітарними смислами виконавської діяльності (та спільної виконавської діяльності зі своїм живим інструментом в хоровому мистецтві), відбувається взаємодія емоційних станів, злиття і взаємообмін індивідуально-психологічних ресурсів у відтворенні культурного факту музичного мистецтва. В цьому контексті ми можемо звернути увагу на гедоністичну функцію музичного мистецтва, про яку говорять філософи, музикознавці, педагоги [2], але й до сьогодні вона залишається ізольованою для відтворення людської сутності.

Вплив музичного мистецтва на розвиток індивідуально-психічних ресурсів викладача музичного мистецтва відбувається в момент спілкування з мистецтвом, коли зникає грань між сенсом музичного світу та внутрішнім

світом сприймаючої особистості, виникнення найпотаємніших почуттів, нестандартній музичній позиції, нових шляхів розв'язання власних проблем, творчого осмислення музичного мистецтва, а через нього – життя. Ознайомлення з основними характеристиками індивідуально-професійного ресурсу викладача музичного мистецтва вищого навчального закладу дозволяє провести внутрішні взаємозв'язки між ними, які обумовлені використанням міждисциплінарного підходу в якості методологічного синтезу і концептуального принципу розуміння культуро- і людинстворчого змісту професії.

Музична педагогіка переорієнтовується з функціональної на творчу, в основі якої – відхід від традиційної вузькопредметної підготовки, прагнення до формування повнофункціональної особистості, готової до універсальної музично-педагогічної діяльності (обов'язковим компонентом якої виступає просвітництво), постійного творчого пошуку та експерименту. Оновлюючі процеси, якими характеризується сучасна вітчизняна вища школа, зумовлюють потребу у творчості як масовому явищі серед педагогів. Тому перспективними напрямками подальшого дослідження можуть бути проблема вивчення континуальних освітніх технологій розвитку креативності особистості викладача [7], самоефективності, як усвідомлення власної мотивації, здатності мобілізувати індивідуально-професійний ресурс для здійснення контролю над ситуацією та її регуляцію з акметою.

Література

1. Большой толковый психологический словарь / Ребер Артур. Том 1: Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2000. – 592 с.
2. Василеню Л.М. Людина у гедоністичному вимірі буття.– ПостМетодика. – №7. – С.21-27.
3. Зинченко Т.П. Когнитивная и прикладная психология. – М.: МО ДЭК, 2000 г. - 608 с. 341-342
4. Каган М.С. Музыка в мире искусств. – СПб.: Ит, 1996. – 232 с.
5. Маноха И.П. Профессиональный потенциал личности: опыт онтологического исследования: Автореф. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – К., 1993. – 18 с.
6. Матушевич В.А. Ориентация личности на собственное воспроизводство и развитие как предмет исследования // Філософська та соціальна думка. – 1995. – №5. – С.76.-88.
7. Сегеда Н.А. Феномен креативності: сутність і структура. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Випуск 8. – Мелітополь, 2007. – С.129-137.
8. Соціальна педагогіка: Підручник. За ред. проф. А.Й.Катської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
9. Підласий І.П., Трипільська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя // Рідна школа. – 1998. – №1. – С.3-8.

<i>Панченко С.П.</i> Визначення рівня жорстокого поводження з дітьми для вибору стратегії профілактичної роботи соціальним педагогом.....	77
<i>Голубенко Т.О.</i> Впровадження сімейних форм виховання – шлях до гармонійного розвитку і ефективної соціалізації дітей-сиріт.....	86
<i>Мельник Р.Р.</i> Складові життєвої компетентності дітей-інвалідів.....	95
<i>Коленіченко Т.І.</i> Роль повсякденної діяльності та спілкування в життєдіяльності людини похилого віку в умовах геріатричного пансіонату.....	105

II. ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

<i>Ковчина І.М.</i> Соціально-правовий захист населення як педагогічна проблема і науковий напрямок (частина I).....	115
<i>Василенко Л.М.</i> Історична трансформація гедоністичного імперативу людини в системі соціальних порядків.....	126
<i>Косенчук О.Г.</i> Феномен лідерства: сутність та історичний огляд проблеми.....	137
<i>Кузьміна О.В.</i> Життєва компетентність особистості як предмет міждисциплінарного дослідження.....	145
<i>Головко Н.І.</i> Шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів.....	159
<i>Сегеда Н.А.</i> Індивідуально-професійний ресурс викладача музичного мистецтва вищого навчального закладу з позицій міждисциплінарного підходу.....	167

Ткачишина О.Р.

Роль активного соціально-психологічного навчання у розвитку особистості майбутнього професіонала..... 177

Хлестова С.С.

Деонтологічна культура студентів вищих навчальних закладів в аспекті професійної етики 185

ІІІ. ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ТА ПРОФТЕХОСВІТИ

Пріма Р.М.

Пропедевтика формування професійної мобільності майбутнього вчителя в освітньому середовищі педагогічного ліцею..... 195

Гевчук Н.С.

Стан проблеми дослідження виховання дітей трудових мігрантів в сучасній літературі..... 203

Поляновська О.Р.

Профілактика правопорушень молодших школярів як соціально-педагогічна проблема..... 210

Поперечняк О.О.

Теоретичні засади формування життєвої компетентності дітей 6-7-річного віку у соціально-педагогічній науці..... 221

Соціалізація особистості

Том XXXII

2009

Шеф-редактор:

дійсний член АПН України, професор В.П. Андрущенко

Відповідальний редактор:

Капська Алла Йосипівна

Педагогічні науки

**За достовірність фактажу, викладеного у статтях,
відповідають автори**

При передруці посилання на збірник обов'язкові

Підписано до друку 20.05.2009 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк.13,72. Обл.-вид. арк. 13,44.

Зам. № 369

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26